

moja

ЗЕМЈА

број 134
септември 2020
www.nff.org.mk

ЧЛЕНСКО СПИСАНИЕ
ЗА ЗЕМЈОДЕЛСТВО И РУРАЛЕН РАЗВОЈ

МАШИНИ ЗА
СОБИРАЊЕ НА ЛЕШНИЦИ

ЗЕМЈОДЕЛСКИ АКТИВНОСТИ И ПРЕДИЗВИЦИ

Агротекстил

Обрак
француска раса
на говеда

Одгледување на
боранија

Грешки во
зазимувањето
на пчелите

Како да станам член во НФФ

НАЦИОНАЛНА ФЕДЕРАЦИЈА НА ФАРМЕРИ

Според Статутот на НФФ, постојат два типа на редовни и придружни членови:

- групни и
- индивидуални

1 групни членови – земјоделски здруженија, регионални и национални сојузи, земјоделски задруги и/или трговски друштва, земјоделски стопанства во земјоделскиот сектор и

2 индивидуален член – жител на РМ инволвиран во земјоделството.

Контакт:

НФФ - Главна Канцеларија

Ул. Гиге Михајловски бр. 4, 1/1
1000 Скопје

Тел/факс: 389-02-30 55 646

Мобилен: 070/937 132

СОДРЖИНА

СТОЧАРСТВО: ДОБРИТЕ ПРАКТИКИ ВО ОДГЛЕДУВАЊЕ НА ТЕЛИЊАТА МОЖЕ ДА ГО ЗГОЛЕМАТ ВАШЕТО ПРОИЗВОДСТВО

СТОЧАРСТВО: КОРИСНИ СОВЕТИ ЗА ДА ГО ЗГОЛЕМИТЕ ПРИНОСОТ НА МЛЕКОТО

ЗАШТИТА: ГНИЕЊЕ НА КРОМИДОТ

ЛОЗАРСТВО: БАЛАНСОТ НА КИСЕЛИНИ ШЕКЕРИ КЛУЧЕН ЗА ВРЕМЕТО НА ГРОЗДОБЕР

Списанието „Моја земја“ е во сопственост на Националната федерација на фармери. Првиот број излезе како организационски билтен во април 2003 година, а од јуни 2016 се дистрибуира како месечно членско списание за земјоделство и рурален развој.

„Моја земја“,
Септември 2020, бесплатен примерок
Издавач:
Национална Федерација на фармерите
Адреса на седиштето и уредништвото:
Ул. Гиге Михајловски бр. 4, 1/1
1000 Скопје
Главен и одговорен уредник
Билјана Петровска - Митревска
biljana.petrovska@nff.org.mk
Уредник: Благојче Најдовски
Тел: 070/937 132
Тел факс: 02 30 99 042
e-mail: mojazemja@gmail.com
Новинар: Искра Коровешовска

Печати: Пропоинт
Ул. 1520 бр. 12 А 1050 Скопје
Печатен на 15 септември 2020
Тираж 500 примероци
Маркетинг и дистрибуција
Благојче Најдовски 070/937 132
pcelaveles@yahoo.com
Број на жиро сметка:
250 001003109509
Шпаркасе Банка
Фото-вест насловна
Благојче Најдовски

Стручни соработници
Проф. д-р Гоко Буневски
Проф. д-р Звезда Богевска
Проф. д-р Маргарита Давитковска
М-р Миле Костов
Дипл. агр. Виктор Карастојанов
Дипл. агр. Марјан Цветков
Тибор Шуч
Деспина Крстевска
Раде Каранфиловски

Дизајн:
Бригада дизајн [brigada.mk]

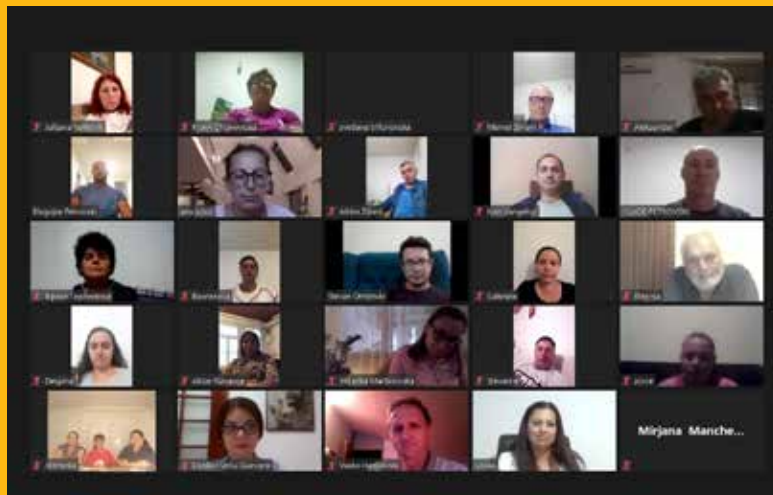

НАЦИОНАЛНА ФЕДЕРАЦИЈА НА ФАРМЕРИ

Почитувани читатели, сите сугестии, прашања и критики, Ве молиме, да ги испраќате на mail: mojazemja@gmail.com. Со тоа ќе влијаате на квалитетот на содржината и ќе добиете информации за Ваше подобро и поквалитетно земјоделско производство или развој на средината. Затоа, редакцијата Ве охрабрува да ни пишувате.

Одржано годишното собрание на НФФ

Националната федерација на фармери преку ЗУМ конференција ја одржа редовната седница на Годишното Собрание на организацијата, кое беше водено и модерирано успешно од страна на претседавачот Владе Петровски. На собранието се обрати Васка Мојсовска, претседателка на НФФ, која укажа дека оваа година посебно внимание се посветува на лобирањето во време на корона кризата, каде што беа покренати голем број на иницијативи и е подготвена анализа за земјоделството и корона кризата (прва ваква анализа во државата од овој тип), која е во насока на давање на предлози и препораки за поддршка и развој на земјоделците чија основна дејност е земјоделството. Со поздравен говор се обрати

и Васко Хаџиевски, претставник на Шведската организација за развој We Effect кој посака успешно одвивање на собранието и им порача на земјоделците да се горди на својата организација, која прави вистински напори и резултати за развој на земјоделците и земјоделството. Делегатите истакнаа дека се задоволни од работата на организација, посебно што се покренуваат иницијативи и активности во насока на развој и поддршка на малите земјоделци и се овозможува да се слушне нивниот глас од институциите и општеството. Тие посакаа до година да се одржи Собранието на НФФ во нормални услови со одвивање на непосредна и директна комуникација.

Обраќање на Васка Мојсовска, претседателка на НФФ

Почитувани мои земјоделци, знаете дека НФФ НЕУМОРНО РАБОТИ ЗА ЗАСТАПУВАЊЕ НА СИТЕ ЗЕМЈОДЕЛЦИ И ЖИТЕЛИ ОД РУРАЛНИТЕ СРЕДИНИ. Таа наша работа некој ја препознал и ја анализираше и врз основа на тоа со гордост можам на самиот почеток да истакнам дека ние како организација добивме Признание од МЦМС за транспарентна организација со добра внатрешна демократија и родова препознаеност. Тоа само покажува колку труд и работа и транспарентност сите ние во организацијата заедно со УПРАВНИОТ ОДБОР и ИЗВРШНАТА КАНЦЕЛАРИЈА сме вложиле за овој успех. Лично јас, како претседателка на НФФ од страна на жири комисијата на ТИИТ, добив Награда WoW за долгогодишната

борба и застапување на правата на македонските рурални жени и земјоделки и за придонес во граѓанското општество во делот на родовата еднаквост. Овој успех јас не си го препишувам само на себе, туку на сите нас од НФФ, заедно со вработените од извршната канцеларија, кои што безрезервно работат за да се промени состојбата на руралната жена. Почитувани, Ковид кризата направи многу промени во начинот на работењето и живеењето на секој човек и тоа се гледаше и во земјоделството. Со брзите интервенции кои ги направивме преку УО и Главната канцеларија успеавме да не ја прекинеме нашата работа и во вонредни услови непрекидно работевме и функциониравме и лобиравме.

Прв земјоделски Зум Форум „Земјоделството и Корона кризата“

Нема да бидеме скромни и ќе кажеме дека Првиот земјоделски Зум форум „Земјоделството и Корона кризата“, организиран од НФФ помина одлично. Педесет учесници, меѓу кои најголем број земјоделци и земјоделци до крај ги проследија излагањата на говорниците и активно се вклучија во дискусија што потврдува дека потребата од понатамошни преговори и разговори е голема. На форумот, кој е дел од активностите на проектот „Институционална поддршка на НФФ“ поддржан од Шведската организација за развој We Effect, беше презентирана анализата „Земјоделството и корона кризата“ подготвена од Билјана Петровска – Митревска, и Стеван Орозовиќ. Со поздравни говори се обратија Васка Мојсовска, претседателка на НФФ, Васко Хаџиевски, претставник од WE Effect и проф д-р Вјекослав Танасковиќ, декан на Факултетот за земјоделски науки и храна.

Препораки и предлози на Форумот:

1. Во рамките на дејствувањето на идната Влада клучен сектор во јакнење на домашната економија и стопанство да е и земјоделството. Посебно внимание да посвети на подобрување и одржување на земјоделската инфраструктура во делот на патишта, наводнувањето, одводнувањето и справување со климатските промени, како и почитување и функционирање на договорното производство согласно Законот за земјоделство и рурален развој.
2. Да се промовираат македонските домашни земјоделски производи и да продолжи стимулирање на македонските граѓани да купуваат домашни производи.
3. Прифаќање на предлогот на НФФ, регистрираните индивидуални земјоделци чија основна дејност е земјоделството да бидат поддржани со соодветни владини мерки во насока на нивно јакнење.
4. Поголема промоција и имплементација на Правилниците за услови и хигиена за производство и ставање во промет на храната од неживотинско и животинско потекло наменета за директно снабдување, во географско или економски ограничувања, како општите и посебните барања за примена на традиционални методи на производство, преработка и дистрибуција на храна со традиционални карактеристики и Правилникот за мали винарии.
5. Подобрување на економската и социјална положба на младите и жените од руралните средини преку креирање на мерки за поддршка во насока на нивно економско јанење и развој на претприемништво.
6. Креирање на мерки за намалување на одливот на сезонски работници и поттикнување за поголема работна сезонска сила во земјоделството.
7. Поголема соработка од страна на институциите со земјоделците и научните институции во насока на креирање на мерки, стратегии и поддршки за справување на земјоделството и негово адаптирање на новото време, кое е последица на Корона кризата.

Обезбеденост со храна и економско зајакнување на најранливите заедници во Северна Македонија

„Пандемијата Ковид-19 има огромно влијание врз повеќето луѓе во светот, а особено врз веќе ранливите групи на луѓе кои имаат ограничени можности да создадат пристоен живот за себе и за своите семејства. Сè уште е рано да се проценат севкупните последици од пандемијата, но ќе биде потребно преземање на многу мерки за да се намалат нејзините ефекти. Шведска долги години соработува со We Effect во Северна Македонија и смета дека оваа иницијатива е важен одговор за ублажување на последиците од пандемијата, поврзани со обезбеденоста со храна и економското зајакнување на најранливите категории на луѓе во Северна Македонија, особено оние кои живеат во руралните средини. Во доменот на развојот, Шведска останува посветен партнер на луѓето од Северна Македонија,“ изјави Кристин Форсгрэн Бенгтсон, амбасадорка на Кралството Шведска во Република Северна Македонија.

Со кризата настаната како резултат на пандемијата, многу семејства од руралните средини се соочуваат со egzистенцијални проблеми, малите бизниси имаат потешкотии во работењето, а луѓето кои веќе egzистираат на маргините, сè повеќе осиромашуваат. Најголемите проблеми на земјоделците се нарушените синџири на снабдување и отсуството на сезонски работници.

„Како што последиците од пандемијата стануваат сè поочигледни, видно влијаејќи на

egzистенцијата на најранливите заедници во Северна Македонија, сфативме дека е од пресудно значење да превземеме конкретни активности. Се надевам дека овој проект ќе донесе позитивни промени и ќе обезбеди сигурна иднина за земјоделците, особено за жените и младите од руралните средини, како и за маргинализираната ромска заедница,“ изјави Анели Леина, регионална директорка на Шведската организација за развој We Effect.

Според анализата на НФФ за земјоделството и корона кризата, поддржана од We Effect, овој сектор ќе се соочи со зголемена неизвесност, зголемена невработеност, ограничена достапност на сезонска работна сила, нарушување на синџирите на обезбедување и пристап до храна и отсуство на директни мерки за поддршка на малите земјоделци и земјоделки за справување со сиромаштијата. „Овие проблеми ние земјоделците ги чувствуваме и не сме моќни самите да се справиме со нив. Преку овој проект очекуваме дека ќе се направат интервенции за минимизирање на нарушувањата на синџирите за обезбедување на храна во согласност со потребите и предизвиците на земјоделците, посебно на жените и младите и балансирање на понудата и побарувачката во земјоделството,“ потенцира Васка Мојсовска, претседателка на Националната федерација на фармери.

„Особено се радувам што овој проект ќе ни овозможи, не само директно да се справиме со тие предизвици, туку и да понудиме иновативно и долгорочно решение за економско зајакнување на руралните средини и обезбеденост со храна за ранливото и маргинализирано население,“ истакна Петар Ѓоргиевски, претседател на Мрежата за рурален развој на Северна Македонија.

„Се надеваме дека постоечкото високо ниво на исклученост од вработеност на Ромите ќе биде решено и ќе се постигне напредок во вклучувањето и оспособувањето на младите Роми и Ромки за генерирање на приходи. “ Катерина Шојќ, менаџерка на проектот од Националниот ромски центар (НРЦ). Проектот „Обезбеденост со храна и економско зајакнување во Северна Македонија“ има за цел да го зајакне капацитетот на руралните и маргинализираните заедници во земјава и ќе работи на промовирање на самоодржливи системи за обезбедување со храна, кои ќе бидат родово сензитивни и еднакво достапни за сите.

НФФ: Откупната цена на грозјето треба да изнесува 16 ден по кг за „смедеревка“ и 17 ден по кг за „вранец“

Националната федерација на фармери преку својот потсекторски систем ги следи состојбите во лозарскиот сектор и воедно она што се согледува како проблем се откупните цени, негативното влијание на климатските проени, како и застарените системи за наводнување на лозовите насади.

„Со години наназад „смедеревката“ се откупува за 11 денари по кг, додека винската сорта „вранец“ 13 денари по кг. Оваа година како што се појави најави од оделни винарии таа е уште пониска, 4-6 ден по кг. Ова создаде голем страв и неизвесност кај лозарите. Секоја година преку НФФ одделение за лобирање и застапување правиме пресметка за производната цена на грозјето, која излегува дека е 15 ден по кг. Оваа година овие статистички податоци се потврдени и од страна на релевантни институции. На барање на Националната федерација на фармери од Земјоделскиот институт е доставена пресметаната единечна производна цена на грозјето која изнесува 11 ден по кг, додека производната цена на винското грозјето со амортизација (во амортизација влегува и работниот труд) изнесува 15 ден по кг. Со ваквите ниски откупни цени само се уназадува лозарството, кој е еден од значајните сектори во земјоделството, посебно за производство на вино кое е извозно ориентирано и значајно за БДП на државата.“ - потенцира Васка Мојсовска, претседателка на НФФ. Според официјалните податоци на Државниот завод за статистика (ДЗС), виното е втор најзначаен извозен производ од земјоделско-прехранбениот сектор со учество од 11% во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени производи. Во текот на последните години (2014-2019) во просек се извезуваа околу 100 милиони литри вино со приход од околу 50 милиони евра на годишно ниво.

Според официјалните податоци на ДЗС во Република Северна Македонија има вкупно 180.000 земјоделски стопанства. Од нив околу 48.000 земјоделски стопанства поседуваат лозови насади. Од површините под лозови насади наменети за производство на винско грозје 70% се обработуваат од страна на индивидуални земјоделски стопанства (чија површина се движи од 1 – 4 ха). Токму овој податок покажува дека индивидуалните земјоделски стопанства се основа за производство на винското грозје и затоа треба да се работи за нивен развој и економско јакнење, како и воспоставување на вистински договорни односи помеѓу винариите и лозарите се со цел лозарството и винарството да се развива и понатаму да биде препознатлив бренд на нашата држава.

„Со години наназад препознатлив е трендот на должење и неисплата на винарии кон лозарите. Добро познатиот случај со Повардарие тоа го потврдува, каде што голем дел од лозарите ги немаат добиено своите пари за предадено грозје. Најзначајно во целата приказна е тоа што лозарството е повторно неорганизирано, дури стихийно. Она што значително се смени е дека пораснаа цените на македонските вина (несомнено се зголеми и квалитетот), но во малопродажба вината се сè поскапи, а лозарите се посиромашни. Од фер економија и задоволство на сите во вредносниот синџир, преминавме на високи трошоци за маркетинг и креирање на приказни од кои никако производителите на грозје да дојдат до корист. Со години наназад, оваа особено важна гранка, која иако има огромни можности останува неорганизирана и во производството и во извозот. Од една страна се земјоделците кои инвестираат во нови површини,

но нивниот труд не е вреднуван. Од друга страна пак се винариите кои се убедени дека секоја винарија е посебна приказна, значајно име на глобалниот пазар (иако најголем дел од нашето вино сеуште завршува на екс југословенските простори) и не наоѓаат модалитет како да одговорат на потребите на лозарите со цел сите да го добијат својот дел од колачето. Во такви услови, а посебно сега со настаната криза, потребно е да се либерализира пристапот на малите производители до пазарот, а со тоа да се влијае на стабилизирање и редистрибуција на вредноста на земјоделскиот откуп во целиот систем“ е еден од заклучоците на анализата на Националната федерација на фармери „Земјоделството и Корона кризата“.

Националната федерација на фармери со години наназад бара да се создадат вистински партнерски односи помеѓу лозарите и винариите и согласно горенаведените податоци откупната цена на грозјето треба да изнесува 16 ден по кг за „смедеревка“ и 17 ден по кг за „вранец“. Функционирање на договорно производство и реализирање на барањето на НФФ за измени на Законот за земјоделство и рурален развој и Законот за вино со воведување на банкарска гаранција, онака како што е уреден откупот на тутунот. Инспекторатот за земјоделство во врши зачестени контроли за време на откупот и Министерството за земјоделство и рурален развој да овозможи услови за свикнување на потсекторската група за вино и грозје која функционира во рамките на Министерството и согласно Законот за земјоделство и рурален развој ја разгледува состојбата во лозарството и престојниот откуп на грозјето. Ова барање е доставено до ресорното министерство од страна на НФФ. Посебно внимание да посвети на подобрување и одржување на земјоделската инфраструктура во делот на патишта, наводнувањето, одводнувањето и справување со климатските промени кои посебно влијаат на квалитетот на сите земјоделски производи. Според Националната федерација на фармери новиот правилник за вино и правилникот за куќен праг за продажба на производи од неживотинско потекло се значајни за секторот винарство и лозарство, бидејќи со нив се овозможуваат низа поволности со кој што се олеснуваат условите за производство на вино на малите винарии и на физичките лица производители на вино и други производи на грозје како што се маџун, сок и сл, што е тековен тренд во светски рамки, особено во сегментот на продажба од фарма во насока на диверзификација на понудата на пазарот и развој на винскиот и руралниот туризам.

Едукативни средби „Грижа за лица со попреченост“ и „Права и социјална заштита на лицата со попреченост“

Педесет лица со попреченост и нивни родители/згрижувачи, кои живеат во руралните средини учествуваа на шест информативно-едукативни средби со семејства на лица со попреченост на тема “Грижа за лица со попреченост” и “Права и социјална заштита на лицата со попреченост”, организирани од Националната федерација на фармери. Средбите се организирани во рамки на проектот за социо-економско зајакнување на лица со попреченост од руралните средини “From Disability to FoodAbility”, поддржан од Шведската организација за развој We effect и Radiohjalpen (Radio Aid од Шведска). Едукативните средби беа одржани на 6 локации и тоа во: Скопје, Владевци, Јегуновце, Македонски Брод, Зрновци, Лозово. Презентацијата на информациите на едукативните средби беше реализирана од проф. Александра Каровска-Ристовска и проф. Оливера Рашиќ Цаневска, кои се дел од експертскиот тим на Институтот за специјална едукација и рехабилитација при Филозофскиот факултет во Скопје, вклучен во проектот. Во првиот дел на средбите се зборуваше за бариерите со кои се соочуваат семејните даватели на грижа, нивните потреби како и поддршката која им е потребна, како и улогата на мажите како даватели на грижа која е многу значајна, посебно во руралните средини и е од голема помош за жените кои во најголем дел го носат товарот на одржување на целото семејство и грижа околу лицата со попреченост. Со оглед на фактот дека социјалниот ризик е двојно поголем кај лицата со попреченост и нивните семејства, учесниците во вториот дел од средбите беа информирани за правата од системот за социјална заштита (како што се мерки, активности и политики) за спречување и надминување на основните социјални ризици на кои е изложено лицето со попреченост во текот на животот, за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост и за јакнење на неговиот капацитет за сопствена заштита. Учесниците беа информирани за правата на парична помош од системот за социјална заштита и условите кои треба да ги исполнат за да можат да го остварат правото на секој вид на парична помош, како и за социјални услуги кои можат да ги користат лицата со попреченост како што се услуги на упатување, информирање, стручна помош и поддршка. На средбите учесниците беа запознаени и со нивните права кои произлегуваат од Конвенцијата на ООН за лицата со попреченост, како што се правото на еднакви можности, недискриминација и нивно целосно вклучување во сите општествени сфери од едукација, вработување, спорт, култура и останато.

From Disability to FoodAbility дел од конференцијата 100 години Филозофски факултет

На јубилејната конференција по повод 100 години од основањето на Филозофскиот факултет во Скопје со посебна панел сесија се презентирани активностите и досегашните резултати постигнати од проектот „From Disability to FoodAbility“, имплементиран од Националната федерација на фармери со поддршка на Шведската организација за развој We Effect и Radiohjalpen. Како надворешна експертиза на полето на

лица со попреченост во овој проект е вклучен Институтот за специјална едукација и рехабилитација при Филозофскиот факултет во Скопје. Со поздравен говор на сесијата се обрати Стеван Орозовиќ, извршен директор на НФФ кој истакна дека целта на проектот е да се поттикне и помогне на семејствата кои живеат во рурални средини и нивни членови, лицата со попречености да ги развијат своите знаења и вештини во однос на своите основни права, нивно вклучување во процесите на донесување одлуки, зајакнување на мерките за поддршка на локално ниво и подобрување на политиките на национално ниво. Во рамките на проектот се мапирани 30 семејства во чии семејни дворови започнаа да се градат градини или пластеници за производство на земјоделски производи. Резултатите и анализите на сесијата беа презентирани од професорите: Наташа Станојковска – Трајковска, Софија Георгиевска, Оливера Рашиќ – Цаневска, Александра Каровска Ристовска, Ристо Петров од Филозофски факултет и Димитар Ковачевски од Универзитет Американ колеџ, Скопје. Националната федерација на фармери им го честита уште еднаш големиот јубилеј на најстариот факултет во државата – Филозофски факултет и им посакува долгогодишен успех и развој.

Што е Заедничката земјоделска политика на Европската Унија?

Краток преглед 1

Заедничката земјоделска политика на ЕУ (ЗЗП, англ. *Common Agricultural Policy, CAP*) е партнерство помеѓу земјоделството и општеството и помеѓу Европа и нејзините земјоделци. ЗЗП е систем на програми за поддршка на приходите, уредување на пазарите на земјоделски и прехранбени производи и рурален развој.

Цели на Заедничката земјоделска политика:

- поддршка на земјоделските производители и нивната продуктивност, обезбедувајќи стабилно снабдување со храна по прифатливи цени
- заштита на земјоделските производители во ЕУ, во смисла да заработат доволно за пристоен живот
- помош во справувањето со климатските промени и одржливо управување со природните ресурси
- одржување на руралните области и пејзажи низ ЕУ
- одржување на руралната економија, промовирајќи работни места во земјоделството, прехранбената индустрија и придружните сектори

ЗЗП е заедничка политика на сите земји на ЕУ. Со неа се управува и се финансира на европско ниво од буџетот на ЕУ.

Општи и специфични цели на ЗЗП

Извор: DG Agri, 2016; Matthews et al, 2017.

ЗЗП се спроведува преку:

🌀 **Поддршка на приходот** - Преку мерките за директни плаќања се обезбедува стабилност на приходот, надомест на земјоделците за прифаќање на еколошки практики и за создавање на јавни добра;

🌀 **Пазарни мерки** - Ова се мерки што ЕУ може да ги преземе за справување кога пазарот е нарушен, како што е ненадеен пад на побарувачката како резултат на појавување на болести или пад на цените како резултат на привремено прекумерно снабдување на пазарот; и

🌀 **Мерки за рурален развој** - Овие се национални и регионални програми кои одговараат на специфичните потреби и предизвици со кои се соочуваат руралните области.

Национална Федерација на Фармери
НФФ - Заедно до Успех

Развој на ЗЗП

Историјат на Заедничката земјоделска политика

ЗЗП е еден од темелите на ЕУ. Таа е основана со Римскиот договор, со кој е формирана Европската економска заедница. ЗЗП е една од првите интегрирани политики на ЕУ со цел обезбедување прифатлива храна за граѓаните на ЕУ и фер стандард на живеење на земјоделците.

По првичното спроведување на ЗЗП во 1962 година и воведувањето на **ценовната поддршка**, фармите во ЕУ станаа попродуктивни. Сепак, како нов предизвик се јавува хиперпродукцијата. Наспроти ова, првата голема реформа на ЗЗП е во 1984 година, со што се воведуваат бројни мерки за подобро усогласување на производството со побарувачката на пазарот (на пр. квоти за ограничување на производството на млеко).

Во 1992 година, се спроведува втората голема реформа (реформа МекШари, именувана по комесарот за земјоделство во тоа време) и се фокусира на **постепено преминување од пазарната поддршка (како што е поддршка на цените на производите) на директни плаќања**. Мерките за животната средина прв пат се воведени во времето на оваа реформа.

Во 2003 година, новата реформа на ЗЗП воведе „раздвојување“ (англ. *decoupling*), со основна цел **да се намали поврзаноста меѓу директните плаќања и производството**, да се направат мерките на политиките пазарно ориентирани (во согласност со договорот со Светската трговска организација) и да се воведат услови за придржување кон добрите практики во однос на животната средина и законските барања. Анализата на политиките во 2008 година обезбеди договор за постепено укинување на квотите за млеко до 2015 година.

Најновата реформа, во 2013 година, имаше за цел да промовира **конкурентност, одржливи практики, иновации, рурален развој и подобра поврзаност со продуктивната употреба на земјиштето**. Оваа реформа ја утврдува тековната рамка на ЗЗП, за периодот 2014-2020 година. Главната карактеристика на оваа реформа е воведување на задолжителна „зелена“ исплата за поголема грижа кон животната средина. Зелените мерки опфаќаат 30% од вкупните директни плаќања со што се охрабрува употребата на разни практики кои се од корист за животната средина.

Обезбеденост на
храна

Конкурентност

Одржливост
и кохезија

Ефикасност
на политиките

Животна средина и
општество

Рани години (60ти)	Кризни години (70-80ти)	Реформа Мек Шери (1992)	Агенда 2000 (1999)	Реформа Фишлер (2003)	Здравствен преглед (2008)	Реформа ЗЗП по 2013	Реформа ЗЗП по 2020
Ценовна поддршка Подобрување на продуктивноста Стабилизација на пазарите	Прекумерно производство Брзорастечка потрошувачка Меѓународни триења Контрола на понудата	Ценовни кратења и компензациски плаќања Намалување на вишоци Стабилизација приходи и буџет	Продлабочување на реформите Рурален развој	Пазарна насока Плаќања неврзани со п-во Вкрстена сообразност Потрошувачи Животна средина Проширување	Засилување на реформата 2003 Млечни квоти	Зелени мерки Нов распоред на целите Крај производни ограничувања Синцир на храна Истражувања и иновации	Животна средина и клима Перформанси Нов начин на управување Поедноставување
Производно врзани плаќања		Делумно врзани плаќања		Производно неврзани плаќања			

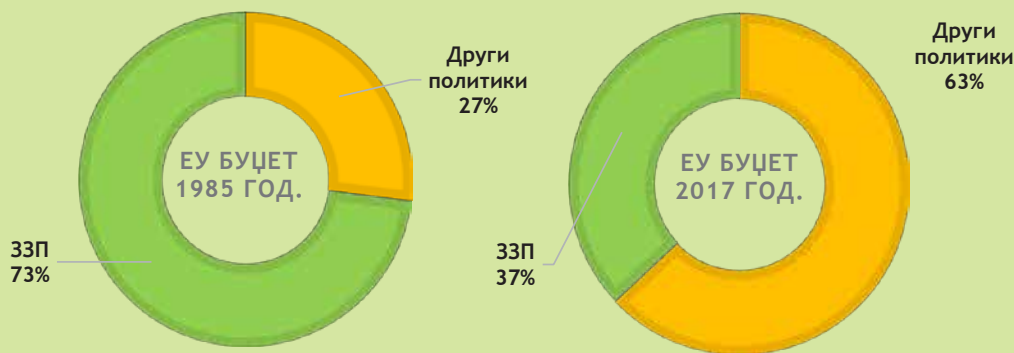
Извор: DG Agri, 2016; Matthews et al, 2017.

Финансирање на ЗЗП

Вкупниот буџет на ЕУ е финансиран од земјите-членки врз основа на нивниот бруто национален приход.

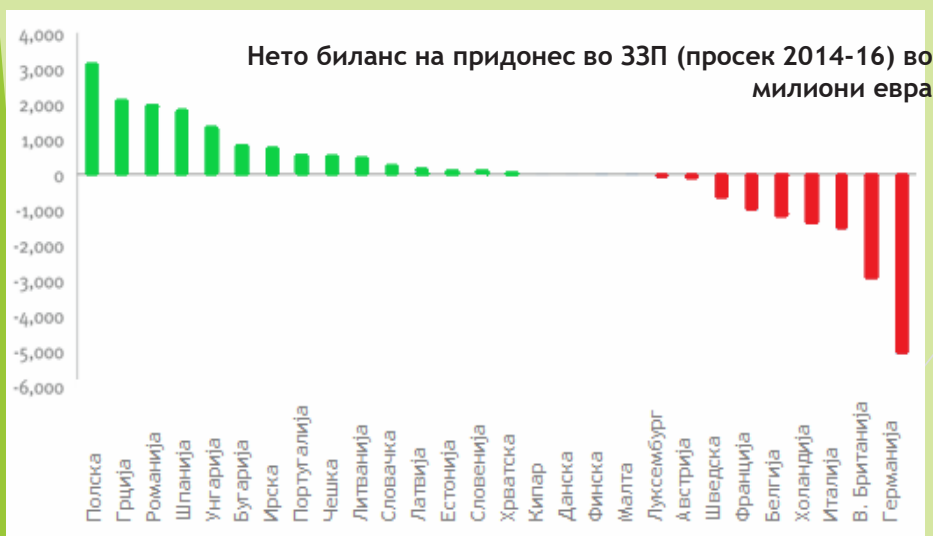
Земјите-членки се одговорни за националното спроведување на ЗЗП. Тие управуваат со сопствените исплати на корисниците преку националните платежни агенции. Списокот на корисници се објавува јавно, според правилата на ЕУ за транспарентност.

ЗЗП сеуште претставува најголем дел од буџетот на ЕУ, но нејзиното учество нагло се намалува во последните 30 години, со проширувањето на ЕУ и зголемениот удел на другите политики. Во 1985 година, 73% од вкупниот буџет беше потрошен на ЗЗП, споредено со 37% во 2017 година.

Извор: European Commission, 2019.

Главни корисници на вкупните плаќања на ЗЗП се Франција (16,4%), Шпанија (11,6%) и Германија (11%). Земјите со најголеми економии се и најголеми **нето-придонесувачи** - пред сите, Германија, а потоа следат Велика Британија, Италија и Холандија. Од друга страна, најголеми **нето-корисници** на ЗЗП се Полска, Грција, Романија и Шпанија.

Извор: PBO, 2018.

- Вкупниот буџет на ЗЗП изнесува околу **60 милијарди евра** на годишно ниво.
- Секој жител на ЕУ, ЗЗП го чини околу **30 евро центи (20 денари) на ден.**
- Нашата земјоделска политика го чини секој жител околу **8 денари на ден.**

Придобивки од ЗЗП

ЗЗП има значителен економски и општествен придонес. ЗЗП ги дефинира условите што им овозможуваат на земјоделците да придонесат кон општеството на следниве начини:

🌀 Производство на храна

ЕУ има околу 11 милиони фарми и 22 милиони луѓе кои редовно работат во секторот (односно двојно повеќе со сите учесници од синџирот на производство и продажба на храна). Тие обезбедуваат огромни количества на разновидна, достапна, безбедна и квалитетна храна. Земјите од ЕУ се познати низ целиот свет по својата храна и кулинарски традиции и се едни од водечките светски производители и нето-извозници на земјоделско-прехранбени производи.

🌀 Развој на руралните заедници

Во селата и руралните средини, многу работни места се поврзани со земјоделството. Од една страна, на земјоделците им е потребна механизација, објекти, гориво, ѓубрива, ветеринарни услуги и многу други инпути кои ги доставуваат добавувачите. Од друга страна, други се вклучени во подготовка, преработка, пакување, складирање, транспорт и малопродажба на храна. Сите поврзани сектори со земјоделството и храната заедно обезбедуваат скоро **44 милиони работни места во ЕУ**. За да работат ефикасно и да останат современи и продуктивни, на земјоделците и сите останати учесници во секторот, потребен им е пристап до најновите информации во однос на разни прашања поврзани со земјоделските практики, технологии на производство и развој на пазарот. ЗЗП придонесува и кон подобрени интернет услуги и инфраструктура во руралните средини.

🌀 Еколошки одржливо земјоделство

Земјоделците имаат двоен предизвик - да произведуваат храна, додека истовремено ја заштитуваат природата и биолошката разновидност. Одржливото користење на природните ресурси е суштинско за производството на храна и квалитетот на живот - денес, утре и за идните генерации.

Документот е изработен од Александра Мартиновска Стојческа во соработка со Драги Димитриевски и Ана Котевска (ФЗНХ-УКИМ), во рамки на проектот „Институционална поддршка на НФФ“ имплементиран од Националната федерација на фармери. Документот е целосно финансиран од Шведската агенција за меѓународна развојна соработка (СИДА) и Шведската организација за развој We Effect. СИДА и WE Effect не се одговорни за презентираното мислење во публикацијата. Авторите се одговорни за содржината.

- Во ЕУ има **11 милиони земјоделски стопанства**, од кои две третини со големина помала од 5 ха.
- Бројот на фарми во ЕУ е во постојан пад, но количината на земјиште што се користи за производство останува стабилна.
- Фармите во ЕУ **користат 173 милиони хектари земјоделско земјиште**, 39% од вкупната површина на ЕУ.

- Пазарот на ЕУ има **500 милиони потрошувачи**.
- Околу **55% од жителите на ЕУ живеат во руралните средини**.

ЗЗП и животната средина

Од една страна, земјоделството е сектор кој е најмногу изложен на **климатските промени**, бидејќи, особено растителното производство, директно зависи од околината и временските услови. Од друга страна, зголемувањето на земјоделското производство создава дополнителни емисии на стакленички гасови, кои се клучен двигател на климатските промени. Последниве три декади, ЗЗП стимулира **поодржливо земјоделство и управување со природните ресурси**. Една од најголемите заложби за животната средина беше реформата на ЗЗП во 2013 година. „**Зелените мерки**“ (англ. *greening*), имаат за цел системот на директни плаќања да биде поеколошки, со условување поддршка за почитување на еколошките стандарди. Овие мерки сочинуваат 30% од буџетите за директни плаќања на секоја ЕУ-земја.

ДОБРИТЕ ПРАКТИКИ ВО ОДГЛЕДУВАЊЕ НА ТЕЛИЊАТА МОЖЕ ДА ГО ЗГОЛЕМАТ ВАШЕТО ПРОИЗВОДСТВО

Пишува Тибор Шуч

Ако темелот на вашата куќа е изграден со недостаток на внимание, од ефтини материјали без стручно знаење, животот го поминувате во решавање на недостатоци во градбата. Слично е и за одгледувањето на крави, каде телињата се основата на вашата деловна активност. Телињата се инвестиција за иднината, бидејќи тие ќе започнат да ги генерираат вашите приходи за неколку години од моментот кога се раѓаат. Сепак, која е цената на инвестицијата? За среќа, добро одгледување на телиња бара минимум, или никаква финансиска инвестиција, а потребно е само внимание, трпеливост и разбирање од страна на земјоделците.

Секој добар одгледувач знае, дека за да имате силно и здраво теле, треба да ги започнете подготовките навреме. Стелните крави треба да имаат најмалку 45 дена сув период, со достапна свежа вода и квалитетна сточна храна. Како може да очекувате здраво и енергично потомство од крава, која нема добар третман? Соодветното управување во сувиот период не само што ќе резултира со здрави телиња, туку ќе придонесе и за оптимален почеток на лактацијата, а исто така позитивно влијае на квалитетот и количината на колострумот.

Сметувачкиот простор за телињата е исто така главен фактор во нивниот живот, бидејќи тоа е околината со која тие прво стапуваат во контакт. Општо земено, овој простор има две важни улоги: да се обезбеди хигиенска средина и соодветно засолниште за новороденчето. Редовното чистење и сушењето на помеѓу носењето нов подмладок е особено важно за да се намали пренесувањето на болести.

©FAO/Sergei Gapon

Обезбедување соодветни количини сува простирка помага да се заштитат новородените телиња од студена клима, затоа се препорачува да се користи слама како простирка доколку е можно. Исто така, со сламата можете да го исчистите и исушите телето по отелувањето, што е исто така корисна практика, особено за време на зимското телење.

Доколку се случи отелување на терен, обидете се да најдете добро одржувано тревно пасиште кое не е контаминирано со ѓубре. Ако е можно, калта треба да се избегне по секоја цена. Исто така, од ефтини материјали можете да направите огради за да ги одделите стелните јуници и кравите од остатокот од стадото, за да им овозможите соодветно хранење и да го намалите стресот. Ова е особено важно во случај кога стелните јунци би имале помал пристап до сточна храна од возрасните крави, како резултат на хиерархискиот статус во стадото.

Еден добар земјоделец исто така знае дека колострумот игра клучна улога во преживувањето на телето. Колострумот е млекото, кое се произведува во првите неколку дена после отелувањето. Колострумот содржи важни хранливи материи, фактори на раст и т.н. имуноглобулини или антитела, што влијае на имунолошкиот систем на новородените. Со помош на овие супстанции, новородените телиња можат да бидат поотпорни на болести. Овие се всушност војници од првите редови што телото ги користи за борба против болести предизвикани од бактерии и вируси. За да се зголеми неговите ефект, се препорачува да се дадат најмалку 4 литри колострум на новороденото теле во првите 2 часа по телењето. Во случај да се произведе повеќе колострум, отколку што е потребно, добра практика е да се замрзне преостанатиот колострум. Зачуваниот колострум може да дојде при рака подоцна, ако не се произведе доволно колострум, или во слу-

чај на смрт на кравата за време или непосредно после отелувањето.

Штом успеавте да добиете силно и здраво теле од вашите крави, треба да се осигурате дека тие се наместо каде што можат да растат и да добијат тежина до нивниот потенцијал. Старата изрека важи овде: „Окоето на господарот го храни неговиот добиток“. Со поголемо внимание можете да воочите проблеми кои влијаат на растот на вашите животни: несоодветна вентилација, постелнина натопена во урина која произведува амонијак. При влез во шталата можете да го осетите непријатниот мирис на амонијак. Обидете се да создадете средина, каде кожата на вашите животни се суви, вентилацијата дозволува воздухот да се промени, но обидете се да избегнете силен провев. Постои лесен начин, да се провери сувоста на ѓубривото: ако клекнете на колена, а коленото ви се навлажни, треба да ја промените простирката, или да обезбедите повеќе слама.

Со редовниот преглед на простирката може да забележите знаци на болести. Колку порано откриете дијареја, толку повеќе шанси имате за лекување на телето. Во случај вашето теле да не се крене брзо кога ќе се приближите до него, има заоблен грб, му виси главата, ги шири нозете, ако крвави или има светлосиви фекалии кои се приметливи на постелката веднаш контактирајте го вашиот ветеринар. До пристигнувањето на ветеринарот, обезбедете доволно вода со добар квалитет на вашето теле и обидете се да го идентификувате изворот на овие промени. Дијарејата може да биде од два вида: предизвикана од инфекција или од добиточна храна. Додека дијарејата предизвикана од добиточна храна обично се лекува сама и не е смртоносна, треба да се сфати сериозно, бидејќи може да создаде соодветни услови за патогени. Инфективната дијареја е предизвикана од бактерии или вируси, што може да биде резултат на недоволно чистење и лоши санитарни практики. Имајте на ум секогаш да ја чистите животната средина на телето, да го намалите контактот со постарите животни, а во случај да забележите какви било знаци на болести, веднаш одделете ги.

Доброто одгледување на телиња не е лесна задача, особено бара многу време, трпеливост и напор. Но, откако ќе воспоставите една дневна рутина за проверка на вашиот добиток и добро управување со колострумот, вашите животни ќе ве наградат со подобри и посилни перформанси, додека цената на ветеринарните услуги ќе се намали. И, што може да биде подобро од среќни и продуктивни крави за еденземјоделец?

Тибор Шуч

Консултант за производство на добиток
Регионална канцеларија на ФАО за Европа и Централна Азија
За повеќе информации, контактирајте:
Tibor.Szucs@fao.org

Еден од најголемите непријатели на молзните крави е маститис, што претставува воспаление на вимето на кравата. Тоа е најчестата болест која скапо ги чини фармерите, бидејќи предизвикува директни економски загуби преку намален принос на млеко, зголемени ветеринарни трошоци и лекови, додека абнормалното млеко или млекото загадено со антибиотици не може да се продава. Во некои случаи, дури и заболената крава треба да се продаде за месо ако маститисот стане хронично заболување кај животното.

Исто како и кај повеќето болести, најдоброто нешто што треба да направите е да ја превенирате и рано да ја откриете болеста. Најчестите симптоми на маститис се оток на вимето и црвенило, што лесно може да се забележи за време на молзењето. Од друга страна, има случаи, кога инфекцијата е невидлива со голо око. Овие случаи, таканаречените суб-клинички инфекции на маститис, предизвикуваат исти проблеми на фармата. Одличен метод, за да се идентификуваат овие случаи, е да се користи Калифорнискиот маститис тест, кој може да се изврши за време на првото одмолзување. Прилично е лесно да се изврши овој тест на редовна основа, освен тоа, потребна ви е само лопатка со четири прегради и специјален реагенс, додека резултатите се брзи и прилично сигурни.

Превенцијата на болеста е исто така доста важна. Но, што може да предизвика маститис? Покрај неколку случаи, маститисот е предизвикан од микроби кои влегле во каналот на боската. За да го избегнете тоа, мора да ги намалите еколошките патогени во шталата со одржување на свежи, чисти постелки без ѓубриво, додека превенцијата исто така бара да се избегнат несоодветните практики на молзење, кои можат да предизвикаат ширење на заразни микроби.

Секогаш обидувајте се да ги молзете вашите крави во исти два термини од денот. Кравите сакаат да имаат дневен распоред, а тоа помага да се намали стресот, што може да има негативен ефект врз молзењето. Секогаш обидувајте се да се однесувате мирно околу кравите и обидете се да го намалите изворот на стрес, како кучиња или нови луѓе за време на молзењето. Ако е можно, можете да слушате радио, што не само што ви помага да работите, но исто така го намалува стресот на кравите предизвикан од гласни и ненадејни звуци, како што е лаење на кучиња, или звукот на гласниот трактор на вашиот сосед.

За да го намалите ширењето на маститисот, создадете ред во молзењето. Секогаш молзете ги прво здравите крави, а потоа оние крави кои имаат сомнителен здравствен статус (како ново купените крави или оние кои имале некаков лекарски третман). Кравите кои имаат хроничен маститис, треба да се молзат на крај. Во случај да имате болна крава, која има здравствени ефекти предизвикани од заразен патоген, секогаш молзете ја последна.

Започнете со молзење со чисти и дезинфицирани раце. Ако е можно, обидете се да користите гумени ракавици и обидете се да ги дезинфицирате рацете често за време на молзењето. Откако рацете ви се чисти, задолжително е да ги отстраните сите нечистотии и измет од вимето на кравата и да извршитесанитација на боските пред молзење. Ова се нарекува подготовка пред молзење. Користењето само вода за чистење на боските не е доволно, бидејќи како се лизгаат капките вода, така и валканата и контаминираната вода ќе остане токму на отворите на боските. Секогаш користете хемикалии за санитација и одделни хартиени крпи за секоја крава и целосно сушете ги боските со нив! Откако ќе ги дезинфицирате боските, направете одмолзување од сите четвртини на вимето. Оваа практика значи одмолзување

КОРИСНИ СОВЕТИ ЗА ДА ГО ЗГОЛЕМИТЕ ПРИНОСОТ НА МЛЕКОТО

Пишува: Тибор Шуч

неколку пати на темна пластична површина. Ова е добар начин за откривање на раните знаци на маститис, додека бактериите можат да се измолзат од каналите на боската. Ако забележите згрутчување или ситни парчиња во млекото, тоа може да биде показател за маститис.

Подготовка на боските пред-молзење и претпазливост за време на одмолзувањето има двоен ефект. Го стимулира вимето, што резултира со подобро ослободување на млеко. Не само што можете да ја намалите појавата на маститис, туку и вашите крави ќе напредуваат подобро!

Дезинфекција на боските после молзење е вообичаена практика во секторот млекарство. Хемикалиите не само што ги дезинфицираат боските по молзењето, туку создаваат и слој на површината на боската, кој делува како бариера и ги спречува патогените микроорганизми да го инфицираат вимето. Се разбира, овие средства за дезинфекција чинат пари. Но, секогаш имајте на ум дека овие средства за дезинфекција се поевтини, отколку економската загуба предизвикана од намалените количини на млеко или од цената на ветеринарните услуги или лекови.

За време на молзењето, каналот на боската се шири. Потребно е некое време по молзењето, додека да се врати во првобитната ширина. Овој отворен период е одлична можност микробите да го заразат вимето. Може да биде корисно, да се хранат животните по молзењето, бидејќи додека јадат, кравите стојат, па штетните патогени во постелката ќе бидат подалеку од вимето додека каналите на боските не се затворат.

Треба да посветите особено внимание на некои фактори, во случај да користите машини за молзење. Облоги и цевки се сметаат за потрошни делови, кои треба редовно да се заменуваат за да се одржи континуирано работење без проблеми. Во случај овие делови да не се заменат во потребните интервали, или ако не се користат соодветни детергенти за чистење, на површината на гумените делови се појавуваат мали дупки и пукнатини. Овие пукнатини се одлична подлога за ширење на микроорганизмите, предизвикувајќи маститис, додека пак е прашање на време кога овие делови ќе се расипат или скршат, што ја намалува ефикасноста на опремата. Покрај тоа, колку се постари облогите, толку е помала затегнатоста што може да резултира во побавно и нецелосно измолзување.

Соодносот на пулсирање е важен фактор за време на молзењето. Може да биде поефективно да се користат повисоки стапки на пулсирање (75:25 и 70:30) наместо стандардните (65:35), бидејќи повисоките стапки можат

да го зголемат максимумот и просечниот проток на млеко, како и значително да го намалат времето на работа на машината. Од друга страна, одредени студии покажаа дека ваквите стапки на пулсирање можат да предизвикаат прекумерно измолзување, што може да доведе до лоша состојба на боските и зголемен број на соматски клетки на млекото, што е индикатор за маститис. Ова особено ќе се случи на предните боски, бидејќи тие се празнат побрзо, отколку задните. Внимавајте на црвените прстени околу боските по молзењето и имајте на ум: добрите работи доаѓаат кај оние кои чекаат!

Со воспоставување добра рутина на молзење, можете лесно да ги намалите случаите на маститис на вашата фарма. Ако посветите посебно внимание на деталите, можете рано да го забележите и третирате маститисот, што ќе биде корисно за вашиот џеб. Разбирањето на природата на факторите што ја предизвикуваат болеста, може да ви помогне да имате здрави и продуктивни кра-

©FAO/Liana Miuccio

ви на вашата фарма. Затоа, консултација со ветеринарна лабораторија за откривање на овие фактори може да ви помогне исто така да ги утврдите точните аспекти со кои треба да се справите, на пример дали е во прашање рутината на молзење или околината (простирката) каде лежат кравите. Оттука, секогаш кога е можно, користете ги услугите на вашата најблиска ветеринарна лабораторија, како и на ветеринарите кои ги посетуваат вашите фарми.

Тибор Шуч

Консултант за производство на добиток
Регионална канцеларија на ФАО за Европа и Централна Азија

За повеќе информации, контактирајте:

Tibor.Szucs@fao.org

ОДГЛЕДУВАЊЕ БОРАНИЈА

Пишуваат: Проф. д-р Звезда Богевска | Проф. д-р Маргарита Давитковска

Боранијата (*Phaseolus vulgaris* L.) е ист вид со гравот, но разликите се во два правци на селекцијата: ботаничко зрело зрно кај гравот и технолошки зрела мешунка кај боранијата. Боранијата води потекло од Јужна Америка, од каде Шпанците ја имаат пренесено низ цела Европа. Боранијата е едногодишно растение и претставува градинарска култура. Во исхраната се употребува во свежа состојба, како вариво или на различни начини преработена и претставува една од најзначајните сировини во преработувачката индустрија. Нејзините лековити својства произлегуваат од богатството на целулоза, наоѓа примена во исхраната на дијабетичари, а помага и кај заболувања на бубрези, бешика и артеросклероза.

Услови за успевање

Боранијата е растение на топли подрачја, па затоа има зголемени потреби за топлина. Семето никне на температура од 10 до 12°C, но тогаш никнувањето е многу sporo. Оптимална температура за никнување е околу 22°C. За развој на вегетативни органи (до формирање на цветови) потребна е температура од 18 до 20°C, а за формирање на генеративни органи од 22 до 25°C.

Младите растенија угинуваат на слаб мраз од -0,5°C, додека некои сорти може успешно да поднесат температура од -3°C. Растенијата од боранија се најосетливи на ниски температури во фаза на цветање. При температура над 35°C и под 6°C боранијата ги отфрла цветовите. Под влијание на високи температури и намалена влажност на воздухот доаѓа до масовно опаѓање на цветовите. При јаки температурни промени во текот на денот и ноќта, посебно во фаза на цветање, боранијата го намалува формирањето на плодови.

Боранијата има големи потреби за светлина во првите фази на пораст, кога засенчувањето доведува до издолжување на растенијата. Во фазата на цветање и плодonoсење интензивното осветлување, со повисока релативна влажност на воздухот влијае позитивно на квалитетот на мешунките. Листовите може да ја менуваат положбата во зависност од интензитетот на осветлување. При помалку сончеви денови, наутро или навечер листовите се целосно свртени накај сонцето за подобро искористување на сончевите зраци. При сончево време напладне кога интензитетот на светлината е најсилен листовите се поставени така да сончевите зраци паѓаат паралелно со површината на листот. Некои сорти со високо стебло се толерантни на недостаток на светлина и затоа успешно се одгледуваат во здружен посев со пченката.

Според должината на денот боранијата е растение на краток ден, но денес постојат сорти кои се индиферентни на должината на денот. Сортите кои се одгледуваат кај нас се претежно на краток ден и затоа најдобро се одгледуваат на пролет или есен. Меѓутоа, гравот и некои сорти на боранија успешно се одгледуваат и како меѓупосев со пченката.

Боранијата има умерени потреби за влажност, но добро реагира на заливање, посебно во фазата на цветање и образување на мешунките. Растенијата може да поднесат краткотрајна суша, но не и воздушна суша посебно за време на цветањето. Оптимална влажност на почвата е околу 60 до 70% ПВК, а влажноста на воздухот од 80 до 90%. Вишокот на влага во почвата и воздухот влијаат на продолжување на вегетацијата. При висока влажност на воздухот и високи температури растенијата ги отфрлаат цветовите и стануваат осетливи на болести.

Боранијата во однос на другите мешунки има зголемени барања кога станува збор за плодноста на почвата. Не поднесува премногу тешки, ни премногу лесни почви, како ни почви на кои водата се задржува или места каде што е присутно високо ниво на потпочвени води. Боранијата најдобро успева на алувијални почви со растресита структура која е добро снабдена со калциум (Ca). За одгледување најдобро одговараат почви со неутрална реакција.

Плodoreд

Боранијата доаѓа на трето место во плodoreдот. Се произведува само на почви на кои во претходните три години не се одгледувале легуминози (соја, детелина, луцерка) кои се домаќини на многу патогени габни заболувања чие присуство доведува до болести на коренот од боранијата. Исто така, треба да се избегнува одгледување на салата, компир, домати, зелкови и тиквени култури пред или после боранијата за да се намали присуството на *Sclerotinia* во

почвата. Одгледувањето на житни култури или пченка во текот на неколку години го намалува присуството на *Sclerotinia*. Како преткултура за боранијата треба да се избегнуваат покрај мешунки и зелкови култури поради присуството на *Xanthomonas campestris*. Боранијата најдобро успева после коренови и луковичести зеленчуци или после стрни жита. Како втора култура, боранијата најчесто се сее после ран компир, алабаш (келераба), салата, спанаќ и рани стрни жита.

Обработка на почвата

Во зависност од времето на производство се изведува и обработка на почвата. За пролетна сеидба обработката на почвата се изведува на есен, на длабочина од околу 25 см, додека на пролет се практикува предсеидбена подготовка на почвата. За летно производство кога боранијата е втора култура, обработката се изведува после завршувањето на претходното производство (пр. млад компир).

Сеидба

Боранијата се произведува со директна сеидба, и тоа, во два основни рока: редовна (пролетна) сеидба и летна (пострна) сеидба. За потребите на индустриската преработка, се применува рокова сеидба во повеќе наврати (и пролетна и летна), со цел да се обезбеди што е можно подолг период на берба, односно сукцесивно пристигнување. За одредување на времето на сеидбата и бербата, се користи методот на топлотни единици (збир на средно дневните температури намалени за 100С од никнење до берба на мешунките).

Кај редовното пролетно производство со сеидба се започнува кога почвата ќе се загрее на 10-12°C, а тоа е најчесто околу 20ти април. Следните рокови се определуваат според методот на топлотни единици или според методот „сеидба после никнување“. Вториот метод се изведува така што сеидбата во секој нареден рок се врши по никнувањето од претходниот рок, сè до крајот на мај.

Летната сеидба започнува на 25 јуни и трае до 15 јули со краток временски период меѓу поедините рокови, со оглед дека никнењето во овој период е многу брзо.

Во услови на наводнување, за обезбедување на непрекината берба, боранијата се сее на секои 7-10 дена од крајот на април до 10-15 јули. Без наводнување, ваквата сеидба е ризична затоа што растенијата од јунската сеидба (помеѓу 5 и 25 јуни), поради високите температури во јули и август и ниската релативна влага, масовно ги отфрлаат цветовите.

Сеидбата е на растојание 50 x 4-5 см, со што се обезбедува склоп од 40-50 растенија/м². За таквата сеидба е потребно 100-150 kg/ha семе. Длабочината на сеидба на лесни почви е 5-7 см, а на потешки 3-4 см.

Берба

На поголеми површини и за индустриска преработка бербата на боранијата е еднократна и механизирана со специјални комбајни чиј учинок изнесува 3-7ha/ден. Приносот на боранија во зависност од сортата и начинот на берба, изнесува 8-20 t/ha.

Технолошката зрелост на мешунката може да се определи со:

- физичка метода, со помош на тендерометри и текстурометри;
- хемиска метода врз база на содржина на белковини, во алкохол нерастворливи материји (АНМ);
- морфолошка метода, врз основа на големината на зрната и мешунката.

Најчесто во практиката технолошката зрелост се утврдува апроксимативно, врз основа на изгледот и големи-ната на мешунката.

Притоа како добар показател може да се земе големи-ната на зрното во мешунката, која во оптимална зрелост треба да има големина на зрно пченица.

Содржината на АНМ (во алкохол нерастворливи материји) за време на технолошката зрелост треба да изнесува 4-15%.

Должината на траење на технолошката зрелост е различна во зависност од сортата, а уште повеќе од климатските услови, но во просек изнесува 4-7 дена.

Чување

Чувањето на боранијата е ограничено, бидејќи брзо губи вода и има висок интензитет на дишење. Оптимална температура за чување на боранијата е 5 до 7.5°C, а релативна влажност од 95 до 100%. Во вакви услови боранијата го зачувува квалитетот за 8 до 12 денови. На температура од 7 до 10°C, боранијата се чува 7 до 10 дена, а на 15°C само 3 до 4 дена. Загубата на вода е најчест проблем за време на чувањето на боранијата. Поинтензивна е кај младите мешунки кои се собрани пред технолошката зрелост. При загуба во маса од 5% мешунките овенуваат и омекнуваат, а загубата на маса од 10 до 12% доведува до губење на пазарната вредност.

Интензитетот на дишење на мешунките е многу висок. Боранијата е многу остелива на присуство на етилен, така што концентрација од околу 0.1 ppm ја намалува должината на чување за 30 до 50% на температура од 5°C.

Контролираната атмосфера позитивно влијае на зачувување на бојата и квалитетот на мешунките. Така, концентрацијата на кислородот треба да се движи од 2 до 5%, а концентрацијата на CO₂ помеѓу 3-10%.

Кога мешунките од боранија се чуваат на температура под 5°C се јавуваат типични симптоми на повреда од ниски температури. Осетливоста на ваков вид на повреда е поврзано со сортната специфичност. Оштетување од измрзнување се јавува веќе на температура од -0.5°C. Најважни билести за време на чувањето на боранијата се *Sclerotinia*, *Botrytis*, *Rhizoctonia* и *Pythium*. Брзото намалување на температурата ја одложува можноста за појава на болести. Развојот на болести се успорува со благо намалување на релативната влажност (на околу 90%) и чување на препорачана температура.

ЗЕМЈОДЕЛСКИ АКТИВНОСТИ

Пишува: Искра Коровешовска

Летото е една од сезоните кога на полињата и нивите земјоделците минуваат најмногу време. Вонредната ситуација и светската пандемија ги изместија рамките, но земјоделците немаат алтернатива: земјата мора да се обработува, плодовите не можат да чекаат. За 28-годишниот полјоделец Даниел Митиќ, кој живее и работи во село Иванковци деновите во јули месец почнуваа уште во 5 часот, а завршуваа најрано во 21. Неговиот пример е мотивација за младите дека земјоделството е профитабилна гранка и треба да е меѓу основните дејности во кои треба да се вложува државна енергија за да функционира и да се развива. Има 130 хектари земја, житни полиња и лозје во местото каде живее.

„Работам заедно со чичко ми, откако татко ми почина. Некогаш работиме и до полноќ и повеќе. Едниот ора, другиот дежура, за не дај Боже- да не се случи пожар, па да се запали житото. Јас имам 3 трактори и чичко ми три. Мачно е, особено сега кога е период на жетва, но ако треба на колена ќе лазам, но Македонија не ја напуштам и моето земјиште-“, вели Митиќ. Не размислува за заминување од земјата, иако мнозинството од неговите школски другари отишле во западните земји. Според Даниел недостига волја кај младите за да се занимаваат со рурални дејности, а неопходна е и помош од државата.

„Државата треба да интервенира во враќање на младите во руралните средини. Ни треба помош од државата да не се прават манипулации за времена откупите, цените мора да бидат повисоки, еве конкретно кај пченицата и грозјето производната цена е пониска од продажната. Во делот на пченицата мора да имаме минамална цена од 12 ден по кг- вели Митиќ.

Сепак откажување нема, неговата земја е негова професија. Исто како и за 43-годишниот Деан Филов, кој заедно со сопругата, 36-годишната Елизабета и трите деца – едно на 14 години и две на осум годишна возраст, секојдневното го посветуваат на нивните градинарски култури во валандовско Јосифово. Одгледуваат зелка, прокељ, јаболка, диња, пченка- шеќерац и други градинарски култури. Плодовите им носат заработувачка, вели Деан, иако со ковид – кризата работите се променија, сепак не се откажуваат и се упорни да произведат и продадат што повеќе.

„Лани направивме ладилник и добро е што го имаме. Сега со корона пандемијата се покажа дека после бербата и пакувањето продажбата не оди како што одело, туку се е намалено и не се продава лесно. Затоа опцијата е да се чуваат плодовите во ладилници за да може да не скапаат и да се продадат и до еден месец. Тоа е нашата борба, вака сами се бориме и ако мене ме прашате не треба да има субвенции, вели Деан.

Тој смета дека „ситните пари поделени секому од државата не значат помош, оти на земјоделецот му е неопходна друг вид на финансиска инекција“.

„Порано зелката одеше по 12 денари и нагоре, а сега падна на 6 денари по кило. Во ваква ситуација му треба помош на земјоделецот, а не кога има пари. Предлагам да се укинат сите субвенции и кога навистина има потреба да му се помогне на некого – тогаш, ако не му треба помош -значи сам ќе си сработи-“, смета Деан. Додава дека не е тешко надлежните да унифицираат правило дека ако на пример на лозарите, градинари или други не им се продаваат плодовите – треба да има минимална цена и тука државата ќе интервенира со

субвенции, а ако им се продава по таа или над одредената цена тогаш субвенции не им требаат.

Деан нема намера да стави крај на оваа негова егзистенцијална определба.

„Тикви сади бостан бери“ е старата таткова реченица, тој беше еден од првите бостанџии во крајот-“, се присетува Деан.

Најактивни сега се лозарите, квалитетно грозје - а цената за никаде

Успесите се чинат безгранични и за 26-годишниот Дарко Илиев од неготински Долни Дисан, наскоро магистер на Факултетот за земјоделски науки на Штипскиот универзитет, на тема биостимулатори во лозарството. „Тиквешката е позната по раскошните лозја, но и многубројни, затоа е важно да се биде упорен, издржлив, да ја сакаш земјата, да се едуцираш за да истраеш и да одиш напред“, вели Илиев.

Се работи сам, од лозје до административни работи како што се аплицирањата за субвенции, на пример. Му помага мајка му. Има околу 3,5 хектари земја, а само за време на бербата најмува сезонски работници.

Одгледува трпезно грозје, смедеревка, вранец, кардинал. Од 2012 година сериозно е посветен на оваа работа. Успеал да добие поддршка од мерката до 10 илјади евра за млади фармери. Сепак, откупната цена на грозјето во моментот е една од најголемите маки. „Откупната цена на винското грозје е катастрофална. За килограм смедеревка се нудат едвај 11 денари, додека за вранец 13, а оваа година според најавите цената е уште пониска 4-6 ден по кг. Потребна е поголема помош за малите производители, сега „медот“ оди кај големите винарии – тие се недостижна конкуренција Замислете, колку за споредба

И ПРЕДИЗВИЦИ

6 месеци работа, 12 егзистенција – пчеларството меѓу најпродуктивните гранки во ковид-кризата

Да се биде пчелар во Македонија е благодет имаме одлични услови за тоа, планини, ливади, раскажува 36-годишниот Благој Јовчевски, од село Дихово, Битола, кој заедно со својот брат од 2005 година се занимава со одгледување пчели. Тој е првиот Македонец кој отворил т.н. Апикомора, за дишење на воздух директно од пчелна кошница, во 2016 година.

-Во 2013 година стартувавме со Апитуризам преку кој на потенцијалните купувачи им ја презентираме работата на пчелите и производството на пчелните производи, се запознаваат како од нектарот од цвет доаѓа до мед во стаклена тегла... турата завршува со ручек во нашиот двор и храна приготвена по наши стари традиционални рецепти. Туристи оваа година има само домашни, поради кризата, а сите информации се достапни на нашата веб страна: www.pcelarnikbn.com, објаснува Благој.

Вели онлајн работењето, преку веб страната и Фејсбук, им донело повеќе работа од кога и да е, последниве месеци. Дневно имаат нарачки кои одвај успеваат да ги реализираат. Пчеларството станува начин на живот за негој и брат му Наце по препорака од дедо им. Се започнало со еден рој собран од бртва и продолжило следните неколку години.

во Црна Гора цената е 60 центи, Србија од 50 до 60 центи, кај нас е одвај 20. За да има рентабилно и одржливо лозарство во Македонија откупните цени за најзастапените сорти треба да бидат минимум 3 до 4 денари поголеми. На ваков начин само се уништува лозарот и затоа мал е бројот на млади како мене што сакаат да работат лозарство“ - вели Илиев.

Лозарите го водат самите целото производство, и болката е што самите финансиски го покриваат истото. Според Дарко државата треба да обезбеди поголема стимулација. „На пример ИПАРД фондовите како да се привилегирали да ги користат големите винарии, зошто? Бидејќи имаат поголеми стартни влогови, нешто што ние ситните производители го немаме“, објаснува Илиев. Добро е што држата дава помош од 2 денари субвенција за предадено 1 кг винско грозје во регистрирани домашни винарии. Исто така ја поздравува и мерката Зелена нафта која според него барем малку ги амортизира инпутите. Според него поголема стимулација треба да им се даде на помалите про-

изводители, оти ако остане вака „медот“ на крај го собираат големите винарии, тие според него во моментот се недостигна конкуренција.

-Тоа што сум дел од Националната федерација на фармери (НФФ) ми го овозможи тоа. „Купив“ искуства од постарите лозари, но и посетив неколку саеми, како тој во Солун, во Турција. Да се биде дел од мрежата е многу важно, завршува Илиев порачувајќи им на младите да не се откажуваат, иднината и сегашноста на Македонија е во земјоделието.

Обилните дождови направија проблеми во земјоделието во кочанско

Поплавите во кочанското село Горни Подлог направија штета на голем број земјоделци. Едни од нив се семејството Стоимилови, кои одгледуваат пиперки во пластеници. „Штетите се направени. Тука не можеме што да направиме и штетите ги пријавивме во општината. Оваа информација и објаснување ги добивме од Националната федерација на фармери“ - вели Ружа Стои-

милова која исто така произведува јушки. Нејзините јушки се посебни, затоа што ги прави со домашни јајца. Покрај правењето на јушки има своја градина со различни зеленчуци и заедно со своето семејство се производители на ориз. Земјоделството е длабоко вкоренето во нас и тоа е она што најдобро знаеме да го правиме, вели Ружа. На иницијатива на НФФ со поддршка на We Effect формирана е фокус група за правење на јушки во Горни подлог, каде што се обединети десетина жени кои заеднички прават јушки. Таа мала критика упатува и кон помладите генерации. -Младите бираат работа, ретко кој се нафаќа и тера до крај. Но фактот дека имам две помлади жени со мене значи дека сепак има перспектива - вели Ружа.

ФАКУЛТЕТ ЗА ЗЕМЈОДЕЛСКИ НАУКИ И ХРАНА - СКОПЈЕ

9 СТУДИСКИ ПРОГРАМИ СПОРЕД ЕВРОПСКИ КРЕДИТ ТРАНСФЕР СИСТЕМ

1. ПОЛЕДЕЛСТВО
2. АГРОЕКОНОМИКА
3. ЕКОЗЕМЈОДЕЛСТВО
4. АНИМАЛНА БИОТЕХНОЛОГИЈА
5. КВАЛИТЕТ И БЕЗБЕДНОСТ НА ХРАНА
6. ЗАШТИТА НА РАСТЕНИЈАТА - ФИТОМЕДИЦИНА
7. ПЕРЕРАБОТКА НА ЗЕМЈОДЕЛСКИ ПРОИЗВОДИ
8. ОВОШТАРСТВО, ЛОЗАРСТВО И ВИНАРСТВО
МОДУЛ: ОВОШТАРСТВО МОДУЛ: ЛОЗАРСТВО И ВИНАРСТВО
9. ХОРТИКУЛТУРА
МОДУЛ: ХОРТИКУЛТУРА МОДУЛ: ГРАДИНАРСТВО И ЦВЕЌАРСТВО

73 ВЕРНИ НА
ГОДИНИ ТРАДИЦИЈАТА
ПОСВЕТЕНИ НА ИДНИНАТА

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје
Бул. „Гоце Делчев“ бр. 9, 1000 Скопје
www.ukim.edu.mk | ukim@ukim.edu.mk

Факултет за земјоделски науки и храна - Скопје
16-та Македонска бригада бр.3, 1000 Скопје
www.fznh.ukim.edu.mk, www.facebook.com/fznh70godini

АГРОТЕКСТИЛ ВО ПЛАСТЕНИЦИ

Пишува: Инж. агр. Марјан Цветков

Агротекстилот е синтетички материјал од УВ стабилизирани полипропилен со висока издржливост со мала маса и висока еластичност, што овозможува лесна употреба и манипулација. Се поставува врз земјоделски култури на отворено поле или во оранжери и пластеници, што го забрзува растот на зеленчукот и ги заштитува од мраз, ниски температури и инсекти. Почвата под агротекстилот се загрева преку ден и полека се лади ноќе, што значително ги намалува температурните флукуации на почвата. Агротекстилот е водопропустлива ткаенина, капките вода од наводнувањето или од дождот полека минуваат низ микропорите на ткаенината и рамномерно ги навлажнуваат растенијата и почвата, а истиот потоа е веднаш сув, после тоа, почвата постепено се суши и нема кора. Агротекстилот со бела боја, пропушта и до 90% од сончевите зраци, дозволувајќи им на покриените растенија да растат нормално. Агротекстилот дозволува порано садење, бидејќи спречува губење на топлина и влага во најделикатната фаза на раст на растението. Во текот на денот, ги спречува штетните ефекти на сончевите зраци, а ноќе одржува повисока температура и на почвата и на слојот на воздухот на ниво на растението. Може да послужи и како заштита од град. Водопропустливоста ги спречува штетните ефекти на обилните дождови. Исто така, ќе ги заштити младите растенија од ветер и птици, како и од поголеми инсекти.

Постојат неколку трговски имиња за агротекстили на пазарот, како што се агрил, лутрасил, ковертин.

Агротекстилот широко се употребува во пластеничкото производство. Тој механички го спречува растот на плевелите, што исклучува употреба на хербициди, се одликува со одлична пропустливост на вода, може да биде во црна или бела боја, а агротекстилните простирки се користат за:

- прекривање на насадите на отворено поле
- прекривање на почвата во расадниците

- прекривање на почвата во оранжериите и пластениците
- како подлога во градин центри
- како основа за производство на градинарски култури во вертикалните градини
- како подлога на акумулаци со вода за наводнување
- прекривање на почвата во расадници

Острите зими и ниските температури се главните фактори на ризик за земјоделските култури, без оглед дали се одгледуваат на отворено поле или во затворен простор (пластеници, оранжери). Најопсани се раните мразови во пролетта, поради наглите падови на температурата, без да се дозволи растението да се прилагоди на термичкиот шок предизвикан од падот на температурата. Мразот, односно ниските температури ги оштетуваат градинарските култури целосно го запираат понатамошниот раст на зеленчукот. Ако со него се ракува внимателно, може да се користи 2-3 сезони. Агротекстилот се користи за директно покривање на земјоделските култури: марула, компири, праз, јагоди, во производството на лубеница, диња, краставица, пиперки и во расадничко производство. Агротекстилот успешно ја фаќа утринската роса, така што растенијата остануваат релативно суви, што има поволно влијание врз здравјето на растенијата.

Бело гниене на кромидот

Пишува: Дипл агр. Виктор Карастојанов

Белото гниене кај кромидот го причинуваат фитопатогени габи од родот *Sclerotinia*. Најчести *Sclerotinia* патогени кај кромидот се *Sclerotinia sclerotiorum* и *Sclerotium cepivorum*. Овие габи од година во година добиваат на значење како патоген кај кромидот и иако не покажуваат изразита агресивност како на пример пламеницата (*Peronospora destructor*), полака прераснуваат во лимитирачки фактор за производството на кромид. Ова се должи на способноста на габите од родот *Sclerotinia* да формираат трајни тела-склероции, кои им служат за презимување и одржување при неповолни услови.

генерално се одгледува од голем број фармери на помали површини (или како дополнителна земјоделска активност) воведувањето на плодород на тие површини не носи еднаков економски бенефит. Имајќи во предвид дека во наши услови, овие патогени примарно го напаѓаат кореновиот систем на кромидот, фолијарните третмани со фунгициди (ботрициди и бензимидазоли) не даваат задоволителни резултати. Подобра ефикасност покажува залевањето на насадите од кромид со веќе спомнатите групи фунгициди, меѓутоа оваа мерка нема економска оправданост и дополнително предизвикува проблеми од еколошки

мание е посветено на суперпаразитот *Coniothyrium minitans* (Smolińska и Kowalska, 2018). Оваа габа, аплицирана во почвата ги заразува и разградува склероциите од *Sclerotinia sclerotiorum* до 95% (Zeng et al. 2012a). Слична способност за паразитирање на склероциите дополнета со редукција на бројот на апотеции покажуваат и некои *Trichoderma* видови како *Trichoderma asperellum* (Geraldine et al. 2013), *Trichoderma hamatum* (Jones et al. 2015), соевите T39 и T22 од *Trichoderma harzianum* (Elad, 2000; Zeng et al. 2012), *Trichoderma atroviride*, *Trichoderma koningii*, и *Trichoderma virens* (Smolińska и Kowalska, 2018). Во овој контекст од дополнително значење е способноста на *Trichoderma* видовите за формирање на микориза и активирање на механизмите на системична стекната отпорност кај растенијата (Harman et al. 2004). Освен микопаразитските габи, и бактериите од родот *Bacillus* имаат антагонистичка активност кон патогените од родот *Sclerotinia* изразена преку неколку механизми, од кои најзначајни се активирањето на системична стекната отпорност и спречување на ртењето на аскоспорите. Во литературата се наведуваат *Bacillus subtilis*, *Bacillus megaterium*, *Bacillus amyloliquefaciens*, *Bacillus cereus*, но најдобро проучена е *Bacillus subtilis* (Smolińska и Kowalska, 2018). *Coniothyrium minitans*, *Trichoderma harzianum* и *Bacillus subtilis* се најдобро проучени од овој аспект. На пазарот подолго време постојат препарати базирани на соеви од овие видови, кои успешно се користат во светот.

Имајќи во предвид дека патогените од родот *Sclerotinia* се полифагни штетници, предизвикуваат значајни штети и долго перзистираат во почвата од една страна, и бавниот развој на нови фунгицидни активни материи (специфично соединенија со способност за надолно движење низ фломот кон кореновиот систем) и тенденцијата за исфрлање од употреба на тифанат-метил од друга страна, можеме да заклучиме дека во иднина контролата на овие патогени неизбежно ќе биде базирана на биолошка борба. Затоа фармерите мораат да обратат повеќе внимание на биолошката борба како концепт, и на можностите кои истата ги нуди.

Фото: Виктор Карастојанов

Склероциите се многу отпорни и ја задржуваат виталноста и до 10 години. Според Cook et al, (1975), дури 80% од склероциите ја одржуваат ртливоста преку 3 години на необработувани почви. Овие габи дополнително се шират преку аскоспори пренесувани од ветар и вода.

Во контекст на производството на кромид ова претставува сериозен проблем од повеќе причини. Прво, инокулумот од патогенот е постојано присутен во почвата и одгледување кромид на веќе заразени површини дополнително допринесува за ширење на патогенот и зголемување на количеството инокулум. Второ, во места како Југоисточниот реон каде кромидот

карактер. Привремено решение е исклучиво користење на здрав семенски и саден материјал и преместување на насадите од кромид на нови незаразени површини.

Меѓутоа кромидот е важна култура и потребно е да се изнајде долгорочно решение за белото гниене. Во тој смисол, примарна цел за контрола на болеста е уништување на склероциите во почвата. Во таквата стратегија освен превентивните и хигиенските мерки, примарно место треба да има биолошката контрола на овие патогени. Имено, повеќе видови габи покажуваат различен степен на микопаразитска активност кон патогените од родот *Sclerotinia*. До сега особено вни-

Обрак француска раса на говеда

Пишува: проф.д-р Ѓоко Буневски

Обрак расата говеда е француска раса која датира во 17. век во Централниот масиф на Франција, наменета за производство на месо. Името го добила по висорамнината Plateau de l'Aubrac, која се простира во централниот и јужниот дел од Франција. Кон средината на 20 век била вкрстувана во ограничена мерка со други француски раси, но повторно е зачувана како автохтона (домашна) француска раса говеда според Националната Програма за конзервација на домашните раси говеда. Првата матична книга за оваа раса е формирана во 1894 година во Франција. Во 2014 година е застапена со 170.000 говеда, главно во централното ридско-планинско подрачје во Франција, а во последните 3-4 децении е извезувана и во други европски земји каде исто така се добиени солидни резултати.

Боја: Кравите имаат пченично жолта боја, а биковите се со потемна пигментација на телото (особено на вратот и бутините), со црно обоена кожа и црни папци (чапунки), црно обоена муцка и јазик, и темно обоена вулва. Роговите се во форма на лира, светли во основата и со темни врвови.

Екстериер: Обрак говедата се робустни говеда со висока плодност и долговечност, кои лесно се адаптираат на ридско-планинските услови кои се поскупо со паша. Имаат добра адаптација и аклиматизација на посуровите летни и зимски услови, а имаат и голема отпорност спрема голем број болести.

РАСНИ КАРАКТЕРИСТИКИ: оваа раса говеда пред се е наменета за производство на месо. Ги имаат следниве расни карактеристики:

- Машките телиња при одлачување на 210 дена, имаат тежина од 350 кг,
- Кравите се со висина на грeben од 128-130 см и тешки 650 кг (од 550 до 750 кг),
- Биковите се високи 140 см и тешки просечно 950 кг (од 850 до 1100 кг),
- Породната тежина на телињата изнесува 35 до 40 кг,
- Имаат добра мускулозност на телото, со добра конверзија на храна, често пати од нисковредни кабасти (волуминозни) крми како трева, слабо сено, слама, што ги намалува производните трошоци во финалниот профит по грло. Во Франција живеат на надморска висина од 2000 до 3000 м, каде условите се неблагоприятни и посурови. Во лето се хранат на оскудна и сиромашна паша, а зимите ги поминуваат во штали на слама, сено и концентрат. Оваа раса говеда има способност да создава телесни резерви кога времето е добро, а тие резерви ги користат во суровите зимски или летни услови.
- Ниски трошоци за одржување: имаат добра конверзија на храна, која најчесто е нисковредна паша или сено со слаб квалитет. Во зима е пожелно да добиваат и малку сено со додаток на минерали. Телињата после 4 месеци возраст можат да се хранат и со силажа и сенажа.
- Лесно отелување - при селекцијата на оваа раса многу се внимавало да имаат широки карлици и сапи, и лесно отелување. Индексот на лесно отелување изнесува 98%. Кравите многу лесно се отелуваат, без помош или со многу мала помош од фармерите. Дури и мелезите добиени помеѓу Обрак со Шароле, Лимузин и други гојни француски раси, имаат многу лесно пораѓање без никакви проблеми. Поради добрите особини на расата за лесно отелување, биковите од Обрак расата се користат за вкрстување со други млечни и комбинирани раси говеда. Телињата се ре-

лативно средни по големина, 35-40 кг тешки, со мала глава и со многу добра виталност и отпорност во првите месеци од животот, како и со добар дневен прираст.

Процентот на плодност кај кравите изнесува 97-98%, што е иделано за говедарството.

Млечност кај кравите - просечно изнесува 2250 кг со 4,2% млечни масти и 3,4 до 3,6% протеини во млекото. Вимето е топчесто и прибрано на телото од кравата. Кравите имаат изразит мајчин инстинкт спрема нивните телиња.

Темперамент: една од најквалитетните особини на оваа раса е добриот темперамент кај говедата.

Месо: месото е со средноцрвена боја, мраморирано (со масни капки интер- и интра-мускуларно) и со добар вкус. Односот на процентот на месо спрема коски и масти е поволен за месопроизводство, а има и малку отпад при колењето. Според СЕУРОП калсификацијата за квалитетот на месото, половинките од оваа раса најчесто спаѓаат во класите Е и У.

Долговечност - оваа особина на долг животен век, заедно со високата отпорност на расата и високата плодност ја прават оваа раса да се бара се повеќе.

- Во Франција - кравите преку зима се врзани на јаслите околу 6 месеци во годината. Телињата се одвоени од мајките и два пати на ден се носат на цицање или напојување. Кравите во зима главно се хранат со сено, слама и концентрат колку да произведуваат млеко за телињата. Исто така повозрасните телиња и говеда се хранат и со силажа. Од крајот на месец мај, Обрак говедата се носат на планинските пасишта каде температурите преку ден достигнуваат и до 35 оС, а во ноќите температурата достигнува до 0 оС. По завршувањето на второто лето на јунињата (младите бикови), најчесто се продаваат во Франција, Италија или Шпанија, каде се догојуваат уште 100 дена и постигнуваат Премиум цена на месото. Јуниците кои не се оставаат за ремонт на стадото, се продаваат како чиста раса или пак се вкрстуваат со Шароле расата, за добивање подобра конформација на трупот. Просечната големина на стадото е околу 60 приплодни крави, и тоа најчесто не се елитни стада туку просечни. На еден бик доаѓаат околу 150 крави за природен припуст, во текот на една година во тестните станици за Обрак расата говеда.
- Профит: за младите неискусни фармери, оваа раса дава највисок повраток на вложената инвестиција, а тоа и дава светла иднина на расата.
- Статус на расата: според ФАО, од 2007 година оваа раса веќе не е во ризик.
- Извоз на расата: Обрак говедата во последниве години, особено од 2015 година па наваму, се извезуваат и надвор од централното и јужното подрачје на Франција, главно во Италија, Шпанија, Ирска, Чешка, Полска, Словачка и други земји во Европа.

Балансот на киселини шеќери клучен за времето на гроздобер

Пишува: Миле Костов, вински брокер

Поголемата количина шеќери во грозјето значи само дека ќе се добие вино со повисок алкохол, не и поквалитетно вино.

Всушност, сензорните карактеристики на виното зависат од

многу покомплексен сплет на околности како сортата, прекурзорите формирани во грозјето за време на зреењето, географските и лозарските услови, култивацијата на лозата, микробиолошката екологија на грозјето, начинот на третирање на ширата и општите винарски практики (Schreier, 1979).

Имајќи го сето ова во предвид, одредувањето на цената на грозјето при откуп исклучиво врз основа на сортата и содржината на шеќер, е неправилна! Доколку се наградуваат практиките за подобрување на квалитетот на грозјето, може да се подобри квалитетот на виното многу над денешните стандарди (Д-р Џексон Р., 2009).

Винарот може да влијае делумно на крајниот резултат, но квалитетот се добива пред сè во лозјето. Балан-

сот на основните состојки на грозјето е од приоритетно значење за стилот на виното што ќе се добие. Премногу сонце и топлина ќе даде вино со недостаток на киселини, премногу алкохолно и млтаво. Од друга страна малку сонце и топлина ќе даде непријатни, тенки и кисели вина.

Одговорот е во балансот: Во топлите клими како Македонија, најчесто се постигнуваат бараните количини на шеќери, но треба да се избегнува претерано качување на рН вредноста (пад на киселините) и тоа до 3,3 за белите и 3,5 за црвените вина.

Киселините се втора основна состојка на грозјето. Тие му даваат свежина и го одржуваат квалитетот на виното. Тие се суштинска компонента на вкусот.

Двете главни киселини во грозјето се винската и јаголчната, кои заедно претставуваат над 90% од вкупните киселини или од 5 до 8 грама/литар. Како што расте бобинката, обете киселини се зголемуваат во концентрација до фазата на прошарок, а потоа обете се намалуваат како што се акумулираат шеќери, со тоа што јаголчната киселина побрзо се намалува. Топлината придонесува за побрзо разложување на јаголчната киселина.

Грозјето ја користи јаголчната киселина како извор на енергија. Во подоцнежна фаза, се случува уште една интересна трансформација. Јаголчната киселина е способна да се конвертира во глукоза. Овој процес е познат како глуконеогенеза – ново производство на шеќер. Таква способност има и човечкото тело, кога гликоза може да се синтетизира од други субстанции кога телото е под

услови на гладување или напорни вежби.

Лимонската киселина е следна, но со многу помала концентрација (0,1 до 0,5 грама на литар), после што следат многу други киселини во помали количини, како: килибарна, глукуронска, гликолна, оксална, салицилна и др.

На количината киселини во грозјето најголемо влијание има климата, експозицијата на лозјето, влијанието на теренот и карактеристиките на сортата и клонот на лозата. Примери за сорти со висока количина винска киселина се Ризлинг, Султана и Паломино, а големи количини јаголчна киселина се Малбек, Пино Ноар и Шенин Бланк.

Виното е комплексна смеса од скоро 1.000 соединенија: шеќери, киселини, алкохоли, кетони, алдехиди, естери, аминокиселини, флавоноиди, антоцијани... зашто и самото грозје е многу комплексно по состав. Шеќерите, киселините и полифенолите како важни групи состојки во грозјето ги претставуваат три од четирите основни вкуса: слаткост, киселост и горчливост. Кога би биле само овие, сите вина би биле многу слични, и затоа здодевни.

За среќа, постои уште една група која го дава посебниот вкус на секоја сорта и секој стил: ароматски компоненти. Ова е една неверојатно комплексна и широка група супстанции присутни во трагови кои можат да се мерат само како делови од милионот, милијардата или уште помали. Тие заедно ја сочинуваат примарната арома на виното, давајќи му го сортниот карактер. Но ова е посебна тема за расправа поврзана со овој волшебен производ.

PETRONAS

ЗА ЕКСТРЕМНИ УСЛОВИ

ПРВОВГРАДЛИВО МАСЛО ВО
NEW HOLLAND

ЗА ЗЕМЈОДЕЛСКА И
ГРАДЕЖНА МЕХАНИЗАЦИЈА

ГЕНЕРАЛЕН ЗАСТАПНИК

ФАС-ВАС

АВТО ЦЕНТАР

ТЕЛ: 02/32 90 440
www.fasvas.com.mk

PETRONAS
Arbor

AMBRA

fas_vas@on.net.mk
facebook.com/fasvasvasko

Пчеларски грешки при зазимувањето на пчелите

Пишува: Раде Каранфиловски

Ова е време во кое пчеларите треба да се погрижат за добро зазимување на пчелните друштва. Често пати пчеларите прават грешки кои негативно се одразуваат во зимскиот живот на пчелите.

Една позната изрека во пчеларството вели „Од јака зима не се плашат пчелите туку пчеларот“. Пчеларот се плаши ако ги остави друштвата со некавалитетна храна, стари матици, некавалитетни рамки и мали залихи со мед и друго. Сите овие работи ако се во ред се гаранција за мирно и успешно презимување на пчелите во текот на зимскиот период. Исполнувањето на наведените услови е поврзано и со добар распоред на рамките кој треба да го направат уште пред поставување на чешлите за заштита од штетници пред појавата на првите есенски мразеви. Младите пчелари прават грешки при обидот за да ја надокнадат храната на пчелните друштва во месеците октомври и ноември за време на почетокот на пчеларската зима, а тоа е обично кога дневните температури се движат од 12 до 15 степени целзиусови. Зимата за пчелите започнува во почетокот на октомври кога пчелите прекинуваат со леглото и влегуваат во таканаречениот зимски мир кој трае до почетокот на месец јануари следната година, а во планинските предели тоа трае нешто покасно. Во овој период на пчеларникот треба да има мир каде секоја интервенција на пчеларот во периодот октомври-јануари им прави стрес на пчелите и им го скратува животниот век на зимските пчели. Секоја прихрана на пчелите во месеците ноември, декември и јануари ги активира пчелите и ги вади од состојба на зимски мир и проработува работата на жлездите, а се зголемува температурата на пчелното клубе. Сите овие пред-

времени процеси се многу штетни за пчелните семејства. Во месеците ноември, декември и јануари едно средно појачано пчелно семејство во состојба на мир троши просечно еден килограм мед месечно за да ја обезбеди температурата од 28 до 32 степени целзиусови во центарот на клубето каде што се наоѓа матицата.

Во зимата пчелното клубе како целина се движи нагоре по медната капа, пчелите не треба да бидат приморани да се движат настрана без да губат контакт со медната капа. Пожелно е пчелите уште во активниот период Август - Септември сами да ја формираат медена капа но треба да има и доволно простор од празни ќелии во центарот на зимското клубе. Најголем број на грешките кои пчеларите ги прават за време на зазимување на пчелите се следниве:

1. **Гладување на пчелите во време на зимскиот период.** Пчелите за време на зимскиот мир конзумираат

не повеќе од 3 до 4 килограми мед, но нивната сигурност ќе биде загарантирана ако зимските залихи се најмалку 12 килограми мед. Рамките во плодиштето во кое ќе зимуваат пчелите треба да имаат од 12 до 15 кг. мед каде празните ќелии треба да бидат во средина на клубето онаму каде се испилило последното легло. За што е потребно последното легло да се стави во средина на плодиштето и да се ограничи пчелното легло на онолку рамки колку што се покриени со пчели, а полните рамки со мед да дојдат од двете страни на клубето, а средните рамки да имаа медна капа дебела најмалку 10 сантиметри. Во ДБ кошниците пчелното семејство може да се зазими од 5 до 8 рамки. Во ЛР кошниците пчелите се зазимуваат во два наставци додека слабите друштва во ЛР кошниците се зазимуваат на еден плодишен наставок.

2. **Зазимување на пчелните семејства на целосно полни рамки со мед.** Во оваа ситуација пчелите се заклубуваат во неколку помали клубиња на долните летвички на рамките и немаат можност да бидат во единствено клубе. Во оваа ситуација и покрај големите залихи на мед каде пчелите не можат да ја постигнат потребната температурата во центарот на клубето

Препораки за успешно презимување на пчелните семејства

Избегнување на прихрана на пчелните семејства по испилувањето на последното есенско легло. Во случај тоа да е неизбежно прихраната се става еднократно од 4 до 5 литри шеќерен сируп на пчелното друштво. Оваа количина на храна е доволна за пчелното друштво до појавата на ранозимското легло во месец јануари кога може да се интервенира и со погача и со поставување на рамка полна со мед над самото плодиште и добро да се затопли друштвото од горната страна. Прихранувањето може да се направи и со кристализиран мед кој ќе се постави над самото клубе на ситна метална мрежа или на трослојна газа. Да не се ставаат рамки со мед позади преградната штица ако во средината на клубето на плодиштето нема доволно празни ќелии.

каде се наоѓа матицата, а во тој случај таа ќе носи само трутовско легло и може да ја изгубиме матицата. Доколку се случи да има смртност на пчелното семејство во текот на зимскиот период каде друштвото умрело од глад а има залихи на мед тоа значи дека пчеларот неправилно го распоредил медот.

3. **Поставување на рамки со перга во средината на клубето.** Пчеларите често пати прават грешка кога пчеларот ќе стави во центарот на клубето залиена рамка полна со перга. Во тој случај може да дојде до поленова токсикоza за да не дојде до тоа пергата се става на периферијата од двете страни на клубето онака како и самите пчели го прават.

Машини за собирање на лешници

Пишува: Деспина Крстевска

Цената на лешникот зависи од работните часови кои производителот ги троши при неговото производство. Според многу автори, цената на бербата е околу 50% од вкупните трошоци за производство. Еден работник може да собере околу околу 50 кг лешници на ден. За да ги минимизирате трошоците за берба потребно е механизирање на бербата на лешници на ова влије моменталната и планираната површина на лешников насад, растојанието помеѓу садниците во редот и помеѓу нив, одгледувачкиот облик на лешниците, конфигурацијата на теренот но и карактеристиките на машините. Машините за собирање на лешници може да бидат преносни, влечени или самоодни собирачки на лешник. За механизирана берба на лешникот подлогата треба претходно да се подготви со фрезирање и рамнење со ваљак, така што машината лесно може да ги собере плодовите. Собирањето на лешниците се врши во неколку наврати бидејќи плодовите зреат нерамномерно.

Грбна машина за собирање лешници со вшмукување

Cifarelli V1200 е правосмукалка за брзо и ефикасно собирање костени, лешници, ореви, бадеми и желади. Наменет е за помали насади со големина од 1 до 2 хектри површина. Оваа машина го одделува лешникот од лисја или друга нечистотија, така што истите ги вшмукува и ги исфрла преку излезот на воздухот. Високата моќност на вшмукување на колекторот на лешници обезбедува квалитетна и сигурна работа на сите типови почва. Еден уред во собирањето на лешници заменува четири до пет работници. За време на работата, уредот не се симнува од рамењата на брачот, туку се празни со посебна рачка која е монтирана со подвижното дно на садот за чисти лешници. Ако правосмукалката е монтирана на специјална количка цевката за вшмукување може да биде долга до 5 метри.

Технички карактеристики

Мотор	двотактен, 77 кубика
Моќност	0,36/ 5, Коњски Сили
Гориво	мешавина
Запремина на резервоарот за гориво	2 литри
Волумен на резерварот за лешници	20 литри
Пречник на уисното црево	75 милиметри
Надворешни димензии	53x46x84 сантиметри
Тежина	16.5 кг

Влечни комбајни за собирање на лешници

Влечните машини за собирање на лешници за погон го користат карданот од тракторот кој ги влече. Тие се со релативно мали димензии, што овозможува да се користат со трактори со средна моќност, што пак, го олеснува собирањето на лешници на разни терени. Машините за берење лешник со вакумски систем на работа можат да работат на сите терени. Се користат за собирање на: лешници, бадеми, ореви, костени. Влечниот комбајн има можност за чистење и полнење на вреќите со исчистени лешници. Ако се користи само едно вакумско црево, лешниците може да се соберат од растојание од 70 до 80 метри без никакви проблеми. Во текот на работата машината ги одвојува лушпата, надворешната лушпа на лешникот, лисјата и останатите нечистотии од чистите плодови. Чистите плодови се полнат во вреќи на самата машина. За еден ден може да се соберат два до три тони лешници.

Моќност на тракторот	Од 25 до 33 Коњски сили
Капацитет на собирање	250 до 450 кг на час
Тежина на машината	600 /770 килограми

Самооден Комбајн за собирање за лешници

Предности на кобајнот се намалено време и цена на бербата. Потребен е само еден работник-возач. Лешникот од земјата се насочува со помош на контра-ротирачки четки кон централната цевка за вшмукување на комбајнот. Четките за собирање се направени од гума монтирани се на осцилирачки лостови, така што тие ја копираат површината на теренот. Централната цевка за вшмукување понатаму ги пренесува плодовите до сепараторот и ротирачкото сито, каде што лешниците се одвојуваат од нечистотиите. Исчистените плодови се полнат во вреќи на крајот од комбинатот или се депонираат во специјално додадени приколки на комбајнот.

Страничниот вентилатор лоциран на крајот од комбајнот ги насочува остатоците од несобраните плодови во ленти, за полесно да се соберат при следното минување. Станува збор за машина која зарди големиот капацитет од над 800 килограми на час на собирање чини на 100.000 евра. и заменува 20 работници.

Услуги за членството

- Лобирање и застапување кај државните институции
- Редовно информирање за состојбите во земјоделството
- Информации за:
 - ✓ Директна финансиска поддршка во земјоделството;
 - ✓ Национална програма за рурален развој;
 - ✓ ИПАРД - програмата;
 - ✓ Огласи за закуп на земјоделско земјиште;
- Информирање и можност за учество на: обуки, саеми, студиски патувања и други настани што ги организира НФФ
- Бесплатна годишна претплата на единственото земјоделско списание во Македонија - Моја Земја и пристап до регионалното земјоделско списание на албански јазик - Toka Ime.
- Информирање по СМС за рокови за субвенциите, повици за ИПАРД и Национална програма за рурален развој, како и за активности на НФФ
 - ✓ Подготовка на апликации за добивање на земјоделско земјиште во државна сопственост;
- Помош за Регистрација на земјоделци, здруженија и кооперативи
- Помош за подготовка на бизнис, маркетинг планови за земјоделски заедници;
- Помош при подготовка на проектни апликации за земјоделски здруженија
- ПР и комуникациски услуги
- Организација на Посети на Земјоделски Саеми
- Организација на Студиски патувања

ГОДИШНА ЧЛЕНАРИНА:

ГРУПНО ЧЛЕНСТВО - 2000 ДЕНАРИ ИНДИВИДУАЛНО ЧЛЕНСТВО: 500 ДЕНАРИ

Национална Федерација на Фармери
Адреса ул. Гиго Михајловски бр.4-1/1, 1000 Скопје
кон. тел. 070 937 132
Email: nff@nff.org.mk
Веб страна: www.nff.org.mk

Списанието "Моја Земја" е поддржано од проектот "Институционална поддршка на НФФ" поддржан од We Effect и Сидеа. Сидеа и We Effect не се одговорни за презентираниите мислења во публикацијата. Авторите се одговорни за содржината.